

# Zorgvuldig winnen

Gedragscode Flora- en faunawet voor natuurbewust ontgronden

**Federatie van Oppervlaktedelfstoffenwinnende Industrieën  
FODI**

2<sup>e</sup> geactualiseerde versie, maart 2016



## **Omslag**

De winning van de oppervlakedelfstof keramisch klei én de ontwikkeling van nieuwe riviernatuur gaan hand in hand in de Millingerwaard.

# Inhoudsopgave

<b>1</b>	<b>Gedragcode voor delfstofwinningen</b>	<b>5</b>
1.1	Landwinningen van delfstoffen in Nederland	5
1.2	Soortenbescherming en vrijstellingsmogelijkheden	6
1.3	Doel van de gedragscode Zorgvuldig winnen	7
<b>2</b>	<b>Toepassing en reikwijdte gedragscode</b>	<b>9</b>
2.1	Projectgewijs toepassen van de gedragscode	9
2.2	Reikwijdte gedragscode	9
<b>3</b>	<b>Opzet gedragscode</b>	<b>11</b>
3.1	Werkzaamheden bij delfstofwinningen	11
3.2	Schade aan beschermde soorten	12
3.3	Onderscheid tussen aangraven en overige werkzaamheden	13
3.4	Opzet gedragscode	13
<b>4</b>	<b>Protocol voorbereidingsfase</b>	<b>15</b>
4.1	Stap 1: Inventariserend natuurwaarden-onderzoek	15
4.2	Stap 2: Checklist beschermde soorten	16
4.3	Stap 3: Optimalisatie ontgrondingsplan	16
4.4	Stap 4: Ecologisch werkplan	17
4.5	Stap 5: Aanvragen ontheffingen (alleen indien aan de orde)	17
<b>5</b>	<b>Protocol ontgrondingsfase</b>	<b>19</b>
5.1	Stap 1: Uitvoeren ecologisch werkplan	19
5.2	Stap 2: Periodieke monitoring	20
5.3	Stap 3: Periodiek aanpassen checklist en ecologisch werkplan	20
5.4	Stap 4: Aanvragen aanvullende ontheffingen (indien aan de orde)	20
5.5	Stap 5: Aanvullende maatregelen bij onvoorziene omstandigheden	21
<b>6</b>	<b>Matrix voorzorgsmaatregelen</b>	<b>23</b>
<b>7</b>	<b>Organisatie en communicatie</b>	<b>25</b>
7.1	Werkafpraak 1: De gedragscode wordt aantoonbaar nageleefd	25
7.2	Werkafpraak 2: Aantoonbare overdracht van verantwoordelijkheid	26
7.3	Werkafpraak 3: Inzet gekwalificeerde medewerkers en adviseurs	26
7.4	Werkafpraak 4: Alle betrokkenen worden adequaat geïnformeerd	27
7.5	Werkafpraak 5: Afwijkingen motiveren én documenteren	27
7.6	Werkafpraak 6: Deze gedragscode wordt periodiek geactualiseerd	27

## Colofon

<b>Bijlage 1</b>	<b>Maatregelenmatrix Gedragscode Zorgvuldig Winnen</b>
<b>Bijlage 2</b>	<b>Soortentabellen</b>
<b>Bijlage 3</b>	<b>FODI</b>



# 1 Gedragscode voor delfstofwinningen

## 1.1 Landwinningen van delfstoffen in Nederland

Oppervlakedelfstoffen als klei, zand, grind en kalksteen zijn onmisbaar voor de Nederlandse economie. Ze vormen de basis voor de productie van onder meer bakstenen, dakpannen, betonelementen, betonmortel en glas.

Grondstoffen zijn onmisbaar in het dagelijks leven. Per hoofd van de bevolking wordt jaarlijks 7000 kg zand en grind verbruikt.

Het Ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft in de Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte en de nieuwe Structuurvisie Ondergrond (2016) vastgesteld dat grondstoffenwinning voor de eigen Nederlandse behoefte van nationaal belang is en dat daar dus ruimte voor moet zijn en moet worden gegeven.

Jaarlijks wordt in Nederland een paar honderd hectare land ontgraven voor de winning van delfstoffen. Deze ontgrondingen gaan in de meeste gevallen gepaard met een forse verandering van het landschap en de functie van de winlocatie.

Ontgrondingen hebben onvermijdelijk effecten op de natuurwaarden ter plaatse. Bestaande waarden kunnen verloren gaan als hun groeiplaats of leefgebied wordt vergraven. Op plaatsen met waardevolle bestaande natuurwaarden zal zorgvuldig moeten worden gewerkt of wordt soms geheel afgezien van grondstofwinning. In de meeste situaties biedt grondstofwinning ook een kans voor nieuwe natuur, doordat omstandigheden worden gecreëerd voor de ontwikkeling van nieuwe biotopen, niet zelden al tijdens de winning. Een aanzienlijk deel van de thans beschermde natuurgebieden in Nederland is ooit ontstaan door ontgrondingen in het verleden. Denk aan de natuurgebieden in oude klei- en zandputten in het rivierengebied, aan de plassen en meren in het laagveengebied en de mergelgrotten en groeves in Zuid-Limburg. Niet zelden zijn (voormalige) ontgrondingslocaties de meest soortenrijke gebieden in de omgeving. Enige tientallen soorten zijn zelfs grotendeels afhankelijk van ontgrondingslocaties. Dat geldt bijvoorbeeld voor amfibieën als de Geelbuikvuurpad en de Vuursalamander en voor overwinterende vleermuizen in mergelgroeves.

Ontgrondingen hebben kortom onvermijdelijk effect op de natuurwaarden van de winlocatie. Door een zorgvuldige locatiekeuze en planvorming kan schade aan aanwezige natuurwaarden worden beperkt en door een uitgekiende uitvoering van ontgrondingen kunnen ontwikkelingskansen voor nieuwe natuur (en voor andere nieuwe functies) worden geboden.

## 1.2 Soortenbescherming en vrijstellingsmogelijkheden

Nagenoeg alle in Nederland vrij levende planten en diersoorten zijn wettelijk beschermd via de Flora- en faunawet. De Flora- en faunawet verplicht een ieder om schade aan beschermde soorten te voorkomen (de algemene zorgplicht in artikel 2) en kent een aantal concrete verbodsbepalingen (artikel 8 tot en met 12).

Zorgvuldig handelen is uitgangspunt van de wet en houdt in dat voorafgaand en tijdens de werkzaamheden in redelijkheid alles wordt verricht of gelaten om schade aan beschermde (dier)soorten te voorkomen. Werkzaamheden dienen zodanig te worden uitgevoerd dat er geen wezenlijke invloed uitgaat op beschermde soorten én dat gewaarborgd is dat er geen benutting of economisch gewin plaatsvindt ten aanzien van beschermde soorten.

### Verbodsbepalingen Flora en faunawet

Artikel 8	Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.
Artikel 9	Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.
Artikel 10	Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.
Artikel 11	Het is verboden nesten, hollen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.
Artikel 12	Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

In de regelgeving rond de Flora- en faunawet zijn een aantal vrijstellings- en ontheffingsregelingen opgenomen. In het zogenaamde “*Vrijstellingsbesluit Flora- en faunawet*”<sup>1</sup> is een en ander uitgewerkt. De mogelijke vrijstellingen en ontheffingen verschillen voor de afzonderlijke soorten en naar de aard van de activiteiten.

De regelgeving onderscheidt de categorieën “bestendig beheer en onderhoud”, “bestendig gebruik” en “ruimtelijke inrichting of ontwikkeling”. Landwinningen van oppervlaktedelfstoffen vallen onder de categorie **ruimtelijke inrichting of ontwikkeling**. Hieronder worden ingrijpende veranderingen verstaan die leiden tot een functieverandering of uiterlijke verandering van het gebied.

Voor activiteiten binnen de categorie **ruimtelijke inrichting of ontwikkeling** geldt een generieke vrijstelling van de verbodsbepalingen 8 t/m 12 van de Flora en faunawet voor een aantal algemene soorten (tabel 1) en is een vrijstelling voor bijna tweehonderd beschermde soorten (tabel 2) mogelijk op basis van een gedragscode. Voor vogels én voor een groep van ruim honderd strikt beschermde soorten (tabel 3) gelden géén vrijstellingen. Voor schade aan vogels en tabel 3 soorten en is te allen tijde een ontheffing vereist.

<sup>1</sup> Besluit houdende wijziging van een aantal algemene maatregelen van bestuur in verband met wijziging van

<b>Soortentabellen (zie bijlage 2)</b>	
Tabel 1	Er geldt een generieke vrijstelling voor een gelimiteerde lijst van ruim veertig beschermde soorten die momenteel zo algemeen voorkomen dat zij vooralsnog niet in hun voortbestaan in Nederland worden bedreigd (artikel 16b, lid 2a van het Besluit Vrijstelling).
Tabel 2	Voor bijna tweehonderd beschermde soorten geldt een vrijstelling indien een project wordt uitgevoerd conform een door de minister van EZ goedgekeurde gedragscode (artikel 75, lid 5 van de Flora en faunawet).
Tabel 3	Voor ruim honderd strikt beschermde soorten geldt voor projecten in de categorie “ruimtelijke inrichting of ontwikkeling” géén vrijstelling. Voor deze soorten zal dus, ook als er onder een gedragscode wordt gewerkt, een ontheffing aangevraagd moeten worden voor activiteiten die leiden tot schade aan deze soorten, hoe gering ook! (artikel 75, lid 6 van de Flora en faunawet).
Vogels	Voor vogels zijn géén vrijstellingen van de verbodsbepalingen mogelijk. Voor vogels geldt een limitatieve lijst (zie bijlage) van vijftig vogels waarvan de verblijfplaatsen jaarrond zijn beschermd. Voor het verwijderen van vaste verblijfplaatsen van deze soorten is te allen tijde een ontheffing vereist. Voor de overige vogelsoorten geldt dat werken buiten de voortplantingsperiode over het algemeen voldoende is om overtreding van de Flora en faunawet te voorkomen.

### 1.3 Doel van de gedragscode Zorgvuldig winnen

Deze gedragscode is ontwikkeld door FODI, Federatie van Oppervlakedelfstoffen-winnende Industrieën. FODI is de landelijke koepelorganisatie van het Nederlandse zand, grind, klei en kalksteen winnende bedrijfsleven.

Meer over FODI is te lezen in bijlage 4 bij deze gedragscode .

Met de voorliggende gedragscode “Zorgvuldig winnen” geeft de sector aan hoe zij bij landwinningen van oppervlakedelfstoffen in Nederland invulling wil geven aan de verplichtingen vanuit de Flora- en faunawet, hoe zij schade aan natuurwaarden zoveel mogelijk wil voorkomen én hoe zij zoveel mogelijk ontwikkelingskansen wil bieden aan nieuwe natuur in ontgrondingslocaties.

#### **Deze gedragscode wil:**

1. een helder werkkader scheppen, zowel voor betrokken bedrijven als toezicht-houdende overheden;
2. duidelijkheid vooraf bieden, opdat een vlottere voortgang van de besluitvorming over de ontwikkeling en uitvoering van een project mogelijk wordt;
3. invulling geven aan de algemene zorgplicht uit de natuurwetgeving (met name artikel 2 van de Flora- en faunawet);
4. de mogelijkheden benutten tot vrijstellingen van de ontheffingsplicht van de Flora- en faunawet;
5. een vermindering bereiken van de administratieve lasten bij het aanvragen en handhaven van ontheffingen.





## 2 Toepassing en reikwijdte gedragscode

### 2.1 Projectgewijs toepassen van de gedragscode

#### Vrijwillige toepassing gedragscode

Het staat initiatiefnemers en vergunningshouders van ontgrondingsprojecten vrij de voorliggende gedragscode toe te passen. Het werken onder de gedragscode is niet verplicht. De gedragscode kan ook door partijen van buiten het ontgrondend bedrijfsleven worden toegepast voor met oppervlakedelfstofwinning te vergelijken projecten waarin over een langere periode ontgravingen en grondverzet plaatsvinden.

De gedragscode is niet automatisch van toepassing. Per afzonderlijk ontgrondingsproject moet de keuze worden gemaakt om het project al dan niet conform de gedragscode uit te voeren. Zowel reeds lopende als nieuwe ontgrondingsprojecten kunnen worden uitgevoerd onder de gedragscode.

#### Aantoonbaar toepassen!

De vrijstellingen waarop op basis van de gedragscode aanspraak kan worden gemaakt, zijn alleen van kracht als de initiatiefnemer kan aantonen dat het desbetreffende project ook daadwerkelijk wordt uitgevoerd conform de gedragsregels van deze gedragscode.

De wijze waarop de gedragscode wordt toegepast moet voor elke afzonderlijk project goed worden gedocumenteerd. In deze gedragscode is aangegeven op welke wijze dat moet gebeuren. Essentiële voorwaarde is dat de projectdocumentatie te allen tijde beschikbaar moet zijn ten behoeve van het toezicht op het naleven van de Flora- en faunawet. Op verzoek van handhavende instanties dient onverwijld inzage te worden gegeven dan wel een afschrift te worden verstrekt.

### 2.2 Reikwijdte gedragscode

#### De gedragscode biedt uitdrukkelijk géén “carte blanche”!

Een initiatiefnemer kan alleen aanspraak maken op de werkingskracht van de gedragscode als voldaan is aan een aantal strikte voorwaarden.

1. De voorzorgsmaatregelen zoals in deze gedragscode opgenomen, zijn minimumeisen voor zorgvuldig handelen waaraan de initiatiefnemer zich in ieder geval moet houden.
2. Zodra de initiatiefnemer van een ontgroning een in deze gedragscode voorgeschreven voorzorgsmaatregel niet, niet volledig of niet afdoende zorgvuldig uitvoert, vervalt de vrijstelling op basis van de gedragscode voor de desbetreffende soort of soorten.
3. Afwijking van een in de gedragscode beschreven maatregel is alleen mogelijk indien gemotiveerd kan worden aangegeven waarom er voor een alternatief is gekozen en wat deze behelst. Het gekozen alternatief dient minimaal dezelfde waarborgen te bieden als de in de gedragscode beschreven maatregel (zie § 7.5).

### **De gedragscode heeft een beperkte reikwijdte!**

De initiatiefnemer moet er zich van bewust zijn dat, ondanks zorgvuldig werken conform de gedragscode, niet altijd en niet voor alle soorten aanspraak gemaakt kan worden op de vrijstellingen die de gedragscode biedt:

1. Deze gedragscode geeft pas recht op vrijstellingen van de Flora- en faunawet nadat deze gedragscode door de minister van EZ als zodanig is goedgekeurd.
2. De vrijstellingen op basis van deze gedragscode gelden alleen voor die werkzaamheden waarvoor in deze gedragscode gedragsregels zijn opgenomen.
3. De gedragscode biedt alleen vrijstelling voor de 192 beschermde soorten vermeld in bijlage 2. Voor vogels én voor strikt beschermde soorten (tabel 3) biedt deze gedragscode géén vrijstellingen. Indien deze soorten schade kunnen ondervinden door het project, hoe gering ook, dient voor een separate ontheffing annex artikel 75 van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd.
4. De gedragscode geeft alleen recht op vrijstellingen van artikel 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet. Voor overtredingen van andere artikelen is ook onder een gedragscode een ontheffing nodig.  
Voor het verplaatsen en elders terugplaatsen of uitzetten van planten- en diersoorten kan een ontheffing van artikel 13 en 14 van de Flora- en faunawet nodig zijn.
5. De gedragscode geeft géén vrijstellingen voor het slopen en amoveren van gebouwen. In voorkomende gevallen zijn aanvullende maatregelen nodig om schade aan mogelijke in deze gebouwen aanwezige beschermde planten en dieren (denk onder meer aan vleermuizen) te voorkomen.

De gedragscode voorziet dus alleen in een wettelijke vrijstelling voor schade aan soorten vermeld op tabel-2. Indien een ontgrondingsproject leidt tot schade aan vogels en/of tabel-3-soorten zal hiervoor een gemotiveerde ontheffing aangevraagd moeten worden.

### **De voordelen van werken met de gedragscode**

Het uitvoeren van ontgrondingsprojecten conform de voorliggende gedragscode “Zorgvuldig winnen” biedt de initiatiefnemer, vergunninghouders en uitvoerend aannemers een aantal belangrijke voordelen:

- door gerichte focus op daadwerkelijk aanwezige én mogelijk aanwezige beschermde soorten wordt het risico op onverwachte ontwikkelingen verkleind;
- door vooraf een “Ecologisch werkplan” op te stellen met te nemen voorzorgsmaatregelen ontstaat meer duidelijkheid over de (kosten)consequenties;
- op basis van het “Ecologisch werkplan” is een vlotte afhandeling van de noodzakelijke ontheffingen voor strikt beschermde “tabel 3-soorten” mogelijk;
- de in de praktijk te nemen voorzorgsmaatregelen verschillen niet wezenlijk. Zonder gedragscode zullen vergelijkbare maatregelen en aanpassingen nodig zijn;
- door aantoonbaar conform de gedragscode te werken wordt het risico op langdurige vertragingen bij het (onverwacht) verschijnen van een nieuwe beschermde soort verkleind;
- het werken onder de gedragscode leidt tot een hogere alertheid bij de betrokken personen, tot natuurbewuster werken en daarmee tot een grotere kans op een pro-actieve doelmatige invulling van de voorzorgsmaatregelen.

## 3 Opzet gedragscode

### 3.1 Werkzaamheden bij delfstofwinningen

De gedragscode beschrijft voorzorgsmaatregelen voor de afzonderlijke werkzaamheden die tijdens het uitvoeren van ontgronden aan de orde komen. In deze gedragscode worden een zestal werkzaamheden onderscheiden:

- aangraven
- ontgraven
- depotvorming
- grondverzet
- verwerking
- transport

#### Aangraven

Bij aanvang van een ontgroning worden, voorafgaand aan de feitelijke winning van delfstoffen, alle aanwezige vegetatie én de bovengrond verwijderd.

De bodem en toplagen bovenop de te winnen delfstoffen (ook wel rooftergrond, bouwvoor, onvermarktbaar bovengrond genoemd) worden afgegraven. Hierbij wordt de aanwezige vegetatie verwijderd. Het aangraven vindt in de regel gefaseerd plaats, naar rato van de ruimtelijke uitbreiding van de ontgroning.

Nota Bene: Het slopen en amoveren van gebouwen en opstallen valt niet onder aangraven. Het voorkomende gevallen zijn aanvullende maatregelen nodig om schade aan mogelijke in deze gebouwen aanwezige beschermde planten en dieren (denk onder meer aan vleermuizen) te voorkomen.

#### Ontgraven

De feitelijke winning van de onder de toplaag aanwezige delfstof. Ontgraven kan zowel “droog” als “nat” plaatsvinden.

Droge ontgraving gebeurt meestal met kranen en vrachtwagens (kleiwinning, kleinschalige zandwinning) maar kan ook plaatsvinden met explosieven, laadschoppen, dumpers en transportbanden (kalksteengroeves).

Bij natte ontgraving wordt de delfstof met een zuiger opgezogen en verdund met water getransporteerd via buizen (zandwinning) of met een drijvend winwerktuig opgelepeld vanaf de bodem van een winplas (grindwinning).

#### Depotvorming

Het tijdelijk opslaan van voorraden grond binnen de ontgrondingslocatie.

Zowel de ontgraven toplaag als de (al dan niet gesorteerde) vermarktbaar delfstoffen kunnen tijdelijk in depot worden gezet.

Depotvorming kan zowel op het land als onder water plaats vinden.

#### Grondverzet

Het verplaatsen van grond naar een definitieve locatie ten behoeve van de (eind)inrichting van de ontgrondingslocatie.

Het omvat onder andere de aanleg van rijwegen, kades, de afwerking van oevers en taluds. Grondverzet vindt in de regel gefaseerd plaats gedurende de exploitatieperiode op steeds wisselende delen binnen de winlocatie.

### **Verwerking**

Zand- en/of grindmengsels worden na winning gezeefd, gesorteerd en gemengd (veredeld) tot de gewenste eindproducten. Meestal vindt verwerking binnen de winlocatie plaats waarbij gebruik wordt gemaakt van tijdelijke veredelingsinstallaties. Bij binnendijkse winningen bevindt de veredelingsinstallatie zich veelal op een vaste landlocatie binnen de ontgrondingslocatie.

Bij buitendijkse winningen wordt vaak een drijvende veredelingsinstallatie ingezet, van waaruit schepen met het eindproduct worden beladen.

Ook bij de winning van mergel is binnen de locatie een zeefinstallatie aanwezig. Hier wordt bijvoorbeeld kalksteen gescheiden van de vuursteenfractie.

### **Transport**

Zowel binnen als buiten de winlocaties vindt transport van grond en delfstoffen plaats. Binnen locaties wordt gebruik gemaakt van vrachtwagens, dumpers en/of buisleidingen en transportbanen. Voor transport per as binnen de winlocaties worden vaak rijbanen met rijplaten of tijdelijke (half)verharding benut.

Buiten de winlocaties vindt het transport per vrachtwagen (as) dan wel (in toenemende mate) per schip plaats. Buiten de winlocaties wordt gebruik gemaakt van de openbare weg of vaarweg.

## **3.2 Schade aan beschermde soorten**

Tijdens alle werkzaamheden kan schade aan beschermde planten- en diersoorten optreden, in die zin dat daarmee een deel van de verbodsbepalingen uit artikel 8 t/m 12 van de Flora- en faunawet kan worden overtreden:

- aanwezige beschermde inheemse plantensoorten kunnen worden vernield, beschadigd, ontworteld of op een andere wijze verwijderd worden van hun groeiplaats (artikel 8);
- beschermde diersoorten kunnen worden gedood of verwond (artikel 9), voor zover deze dieren de werklocatie niet vooraf hebben weten te verlaten, dan wel weggevangen konden worden;
- beschermde diersoorten kunnen zodanig verontrust worden dat zij hun habitat ter plaatse van de ontgrondingslocatie óf in de directe nabijheid verlaten en niet meer terug keren (artikel 10);
- nesten, hollen of andere voortplantingsplaatsen of vaste rust- of verblijfplaatsen van beschermde diersoorten kunnen worden beschadigd, vernield, weggenomen of verstoord (artikel 11);
- eieren van beschermde diersoorten (insecten, vogels, reptielen, amfibieën, vissen) kunnen beschadigd of vernield raken (artikel 12).

### 3.3 Onderscheid tussen aangraven en overige werkzaamheden

Voor deze gedragscode is van groot belang dat de schade aan beschermde soorten die optreedt door delfstofwinning tijdens de eerste fase van het aangraven essentieel verschilt van de schade die in de latere fasen van de ontgronding kan optreden.

#### **Schade aan reeds aanwezige beschermde soorten**

Bij het aangraven kan alleen schade optreden aan beschermde planten, dieren en hun habitats en groeiplaatsen die reeds voorafgaand aan de start van de werkzaamheden (“van oorsprong”) in het terrein aanwezig waren. De groeiplaatsen en habitats van deze reeds vooraf aanwezige beschermde soorten gaan bij het verwijderen van de vegetatie en de toplaag niet zelden geheel en definitief verloren.

#### **Schade aan nieuw gevestigde soorten**

Bij alle volgende werkzaamheden die ná het aangraven plaatsvinden (ontgraven, depotvorming, grondverzet, verwerking en transport) kan alleen schade ontstaan aan nieuw gevestigde beschermde soorten. Tijdens het werkelijk ontgronden kunnen feitelijk alleen beschermde soorten aanwezig zijn die zich ná de aangraving (op)nieuw hebben weten te vestigen binnen de winlocatie. Niet zelden betreft het dan soorten met goed verspreidings- en vestigingsvermogen, zoals pioniersoorten. Nieuw gevestigde soorten weten vaak goed te profiteren van de vele bijzondere milieus die binnen de ontgrondingslocaties ontstaan (poelen, steilwanden, kale grond) en vormen veelal tijdelijke populaties.

### 3.4 Opzet gedragscode

De gedragscode is opgebouwd uit afzonderlijke protocollen voor de voorbereidingsfase en de uitvoeringsfase van ontgrondingen.

#### **Het protocol voorbereidingsfase**

Dit protocol (hoofdstuk 4) beschrijft de stappen die tijdens de planvoorbereiding van nieuwe ontgrondingsprojecten genomen moeten worden. Kern van dit protocol is een inventariserend natuuronderzoek en het vooraf opstellen van een ecologisch werkplan.

#### **Het protocol ontgrondingsfase**

Dit protocol (hoofdstuk 5) beschrijft de stappen die bij de uitvoering van vergunde ontgrondingen genomen moeten worden om schade aan beschermde soorten zoveel mogelijk te vermijden. Kern van dit protocol is het uitvoeren van het ecologisch werkplan en het periodiek monitoren van de ontwikkelingen.

Dit protocol kan ook worden toegepast op ontgrondingen die reeds in uitvoering zijn op het moment dat deze gedragscode van toepassing wordt. Kern van de dan geldende aanpak is het alsnog opstellen en uitvoeren van een ecologisch werkplan.

#### **Het ecologisch werkplan en de maatregelmatrix**

Centraal in deze gedragscode staat het opstellen van een “ecologisch werkplan”. Dit ecologisch werkplan dient voor elk afzonderlijk ontgrondingsproject opgesteld te worden omdat de specifieke ecologische omstandigheden en de specifieke soorten die in het geding zijn immers per ontgrondingslocatie zullen verschillen.

De maatregelen die in de ecologisch werkplannen worden opgenomen, zijn in de gedragscode beschreven in de maatregelenmatrix. In deze matrix (hoofdstuk 6 en bijlage 1) is aangegeven welke maatregelen minstens genomen moeten worden, indien een bepaalde beschermde soort of soortengroep aanwezig is of zou kunnen zijn en schade zal kunnen ondervinden als gevolg van het project.

Elk projectspecifiek ecologisch werkplan moet worden samengesteld met maatregelen uit deze matrix. Afwijken van een in de matrix beschreven gedragsregel is mogelijk wanneer de maatregelen die minstens gelijkwaardig zijn en de afwijking goed wordt gemotiveerd (zie ook § 7.5).

Uitgangspunt van de beschreven maatregelen in deze gedragscode is – conform de algemene zorgplicht – het zoveel mogelijk voorkomen van vermijdbare schade aan beschermde (en niet-beschermde) natuurwaarden. De in de werkplannen op te nemen maatregelen moeten vermijdbare schade aan beschermde soorten daadwerkelijk zoveel mogelijk voorkomen.

### **Verdere werkafspraken over organisatie**

In het hoofdstuk organisatie en communicatie (hoofdstuk 7) zijn tenslotte meerdere organisatorische en communicatieve werkafspraken vastgelegd over een zorgvuldige en professionele toepassing van deze gedragscode. Essentieel daarin zijn de werkafspraken over de documentatie omdat te allen tijde aantoonbaar moet zijn dat een project ook daadwerkelijk conform de gedragscode wordt uitgevoerd.

Afgerond wordt met werkafspraken over de periodieke evaluatie en actualisatie van de gedragscode.

## 4 Protocol voorbereidingsfase

Het protocol voorbereiding beschrijft de vijf stappen die tijdens de planvoorbereiding van nieuwe ontgrondingsprojecten (of van bestaande projecten die alsnog onder de werkingssfeer van de gedragscode worden gebracht!) genomen moeten worden:

1. uitvoeren inventariserend natuurwaardenonderzoek
2. opstellen checklist beschermde soorten
3. optimaliseren ontgrondingsplan
4. op- en vaststellen ecologisch werkplan
5. (indien aan de orde) aanvragen ontheffing Flora- en faunawet

### Opzet protocol

Kern van dit protocol is een inventariserend natuurwaardenonderzoek waarmee in beeld wordt gebracht welke beschermde soorten in het te ontgronden gebied aanwezig zijn. De beschermde soorten die daadwerkelijk schade kunnen ondervinden worden vastgelegd in een “checklist beschermde soorten”. Op basis van deze gegevens kunnen eventueel planaanpassingen worden doorgevoerd.

Maatregelen die tijdens de uitvoering genomen moeten worden om schade aan aanwezige beschermde soorten te voorkomen, worden vastgelegd in een ecologisch werkplan.

Indien het project bij de aangraving leidt tot schade aan strikt beschermde tabel-3-soorten moet in deze voorbereidingsfase hiervoor een ontheffing worden aangevraagd.

### Bestaande winningen

Het protocol voorbereidingsfase dient ook doorlopen te worden om reeds vergunde ontgrondingen en ontgrondingen die reeds in uitvoering zijn onder de gedragscode te brengen.

#### 4.1 Stap 1: Inventariserend natuurwaarden-onderzoek

Op de ontgrondingslocatie<sup>2</sup> wordt een vlakdekkend inventariserend ecologisch onderzoek uitgevoerd, waarin de uitgangssituatie wordt vastgelegd:

- het nul-onderzoek richt zich op alle beschermde soorten die gezien de landschapsecologische structuur in het plangebied én in de directe omgeving aanwezig kunnen zijn. Het onderzoek dient in beeld te brengen voor welke beschermde soorten het plangebied een functie vervult als voortplantings- of vaste rust- en verblijfplaatsen én voor welke beschermde soorten uit de omgeving het plangebied een essentiële functie vervult als foerageergebied en/of migratieroute.
- extra aandacht dient te worden gegeven aan soorten vermeld in de tabellen 2 en 3 én aan broedvogels met vaste verblijfplaatsen;

<sup>2</sup> Nota Bene: Ook reeds lopende ontgrondingsprojecten dienen vlakdekkend geïnventariseerd te worden om deze ontgrondingen onder de gedragscode te kunnen brengen en uitvoeren.



- het inventariserend nul-onderzoek wordt uitgevoerd volgens gestandaardiseerde methoden die voldoen aan de eisen van Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (zoals SOVON, RAVON, VZZ, FLORON) of andere kennisinstellingen;
- de resultaten van het nul-onderzoek worden deugdelijk gerapporteerd en vastgelegd op kaart;
- het nul-onderzoek moet minder dan 3 jaar voor aanvang van de werkzaamheden plaatsvinden. Voor strikt beschermde soorten (tabel 3 soorten) mogen de onderzoeksgegevens niet ouder zijn dan 3 jaar. Voor andere/overige soorten mogen de onderzoeksgegevens maximaal 5 jaar oud zijn.
- het inventariserend nul-onderzoek wordt uitgevoerd door een terzake kundig ecooloog<sup>3</sup>.

## **4.2 Stap 2: Checklist beschermde soorten**

Op basis van het inventariserend natuuronderzoek wordt een “checklist beschermde soorten” opgesteld van soorten die schade - in de zin van Flora- en faunawet - kunnen ondervinden door het betreffende delfstofwinningsproject:

- in de checklist worden in ieder geval opgenomen alle beschermde soorten, vermeld op de tabellen 2 en 3 én alle broedvogels met vaste verblijfplaatsen;
- in de checklist worden naast soorten die reeds aanwezig zijn ook die soorten opgenomen waarvoor het, gezien hun regionale verspreiding en habitatvoorkeur, mogelijk wordt geacht dat deze zich in de ontgrondingslocatie kunnen vestigen (nieuw vestiging);
- de checklist beschermde soorten wordt opgesteld door een terzake kundig ecooloog.

## **4.3 Stap 3: Optimalisatie ontgroningplan**

Indien schade aan soorten opgenomen op de “checklist beschermde soorten” voorkomen kan worden door het inrichtingsplan aan te passen, wordt dit plan aangepast, voor zover andere project gerelateerde belangen dit mogelijk maken:

- in overleg met een terzake deskundig ecooloog wordt onderzocht of er andere bevredigende oplossingen bestaan voor de werkzaamheden, waarmee schade aan beschermde soorten bij voorbaat voorkomen kan worden;
- vastgelegd wordt waarom welke planwijzigingen zijn onderzocht en welke maatregelen zijn doorgevoerd ten behoeve van welke beschermde soorten.

<sup>3</sup> Zie hoofdstuk 7 voor wat begrepen wordt onder een “terzake deskundig ecooloog”.



#### **4.4      Stap 4: Ecologisch werkplan**

Voor het ontgrondingsproject wordt een projectspecifiek ecologisch werkplan opgesteld waarmee de gunstige staat van instandhouding van de betreffende soorten wordt gewaarborgd:

- in het ecologisch werkplan worden voor alle soorten die vermeld staan op de “checklist beschermde soorten” een of meerdere voorzorgsmaatregelen opgenomen, waarmee schade aan deze soorten wordt voorkomen dan wel tot een minimum wordt beperkt;
- het ecologisch werkplan wordt samengesteld uit maatregelen, opgenomen in de matrix voorzorgsmaatregelen (hoofdstuk 6 van deze gedragscode) of uit maatregelen die minstens gelijkwaardig zijn aan deze maatregelen;
- in het ecologisch werkplan wordt voor elke maatregel aangegeven voor welke werkzaamheden van de ontgroning de maatregel aan de orde is;
- het ecologisch werkplan kan op grond van locatie- en projectspecifieke omstandigheden desgewenst worden aangevuld met aanvullende effectgerichte maatregelen;
- het ecologisch werkplan wordt opgesteld door een terzake kundig ecooloog;
- het ecologisch werkplan wordt vastgesteld door de initiatiefnemer voordat de winlocatie in gebruik wordt genomen.

#### **4.5      Stap 5: Aanvragen ontheffingen (alleen indien aan de orde)**

Voor alle strikt beschermde tabel-3-soorten die schade kunnen ondervinden bij de uitvoering van de ontgroning, wordt een ontheffing annex artikel 75 van de Flora- en faunawet aangevraagd:

- in de ontheffingsaanvraag wordt specifiek aangegeven welke maatregelen in het ecologisch werkplan zijn opgenomen om schade aan de betreffende strikt beschermde soorten te vermijden dan wel te beperken;
- in de ontheffingsaanvraag wordt specifiek aangegeven welke schade de betreffende strikt beschermde soorten, ondanks de voorzorgsmaatregelen, kunnen ondervinden;
- in de ontheffingsaanvraag dient een belangenonderbouwing opgenomen te worden;
- in de ontheffingsaanvraag dient gemotiveerd te worden dat geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de betreffende soort en er geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- de betreffende ontheffing annex artikel 75 van de Flora- en faunawet dient te zijn verleend voordat de schade veroorzakende werkzaamheden ter plaatse uitgevoerd mogen worden;
- voorschriften die door het bevoegd gezag in de ontheffingsbeschikking worden opgenomen, worden overgenomen in het ecologisch werkplan.



## 5 Protocol ontgrondingsfase

Het protocol ontgrondingsfase beschrijft de vier stappen die bij de uitvoering van vergunde ontgrondingen genomen moeten worden om schade aan beschermde soorten zoveel mogelijk te vermijden:

1. uitvoeren ecologisch werkplan
2. periodieke monitoring nieuw gevestigde beschermde soorten
3. periodiek aanpassen ecologisch werkplan
4. aanvragen aanvullende ontheffingen (indien aan de orde)
5. reageren op onvoorziene omstandigheden

### Opzet protocol

Kern van dit protocol is het uitvoeren van het ecologisch werkplan. Daarin is beschreven welke voorzorgsmaatregelen worden genomen (zie hoofdstuk 4.4). Bij de aangraving worden maatregelen genomen om schade te voorkomen aan vooraf reeds aanwezige beschermde soorten. Tijdens de eigenlijke ontgroning worden maatregelen genomen om schade aan nieuw gevestigde beschermde soorten te voorkomen.

Gedurende de periode dat een ontgrondingslocatie in gebruik is zal deze voortdurend “in beweging” zijn en zullen voortdurend nieuwe soorten voor langere of kortere tijd zich in de locatie kunnen vestigen. Om de ontwikkeling van nieuw gevestigde beschermde soorten te volgen wordt periodiek gemonitord.

Op grond van de monitoringsresultaten of andere bevindingen wordt het ecologisch werkplan periodiek bijgesteld teneinde niet voorziene schade aan nieuw gevestigde soorten te voorkomen.

Onder deze nieuw gevestigde soorten kunnen zich, zo leert de ervaring, ook strikt beschermde “tabel 3-soorten” bevinden. Voor deze soorten geldt op basis van de gedragscode géén vrijstelling en moet alsnog een ontheffing worden aangevraagd. Het op deze soorten aangepaste werkplan legt daarvoor de inhoudelijke basis.

Tenslotte is in dit protocol aangegeven wat te doen bij onvoorziene omstandigheden.

### 5.1 Stap 1: Uitvoeren ecologisch werkplan

De in het ecologisch werkplan beschreven maatregelen worden uitgevoerd zoals beschreven en vastgesteld:

- de maatregelen worden genomen op die terreindelen waar deze doelmatig zijn. Daaronder vallen in ieder geval die terreindelen waar binnen een termijn van zes maanden werkzaamheden zijn voorzien (aangraving, ontgraving, grondverzet) én alle terreindelen waar voortdurend dan wel regelmatig werkzaamheden worden uitgevoerd (transport, verwerking, depotvorming);
- de verantwoordelijk projectleider legt de voortgang van de genomen maatregelen vast.

## **5.2      Stap 2: Periodieke monitoring**

Tijdens het gebruik van de winlocatie wordt de vestiging en ontwikkeling van beschermde soorten gemonitord:

- de monitoring richt zich op alle beschermde soorten die vermeld staan op de checklist beschermde soorten, zoals opgesteld in de voorbereidingsfase;
- de monitoring wordt uitgevoerd volgens gestandaardiseerde methoden die voldoen aan de eisen van Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (zoals SOVON, RAVON, VZZ, FLORON) of andere kennisinstellingen;
- de resultaten van de monitoring worden deugdelijk gerapporteerd en vastgelegd op kaart;
- de monitoring wordt frequent herhaald, afhankelijk van de voortgang van de werkzaamheden en de totale uitvoeringsduur van het project. De aanwezigheid van zwaar beschermde soorten (tabel 3 soorten) moet minstens eens in de drie jaar worden onderzocht. Voor andere/overige soorten mogen de onderzoeksgegevens maximaal 5 jaar oud zijn. Op terreindelen en aangrenzende vlakken waar intensief gewerkt wordt aanbevolen jaarlijks te monitoren/inventariseren op beschermde soorten;
- de periodieke monitoring wordt uitgevoerd door een terzake kundig ecooloog<sup>4</sup>.

## **5.3      Stap 3: Periodiek aanpassen checklist en ecologisch werkplan**

Indien de resultaten van de periodieke monitoring of andere ontwikkelingen daartoe aanleiding geven, worden zowel de checklist beschermde soorten als het ecologisch werkplan aangepast:

- nieuw waargenomen beschermde soorten worden, zo nodig, toegevoegd aan de checklist beschermde soorten;
- het ecologisch werkplan wordt aangepast bij elke aanpassing van de checklist beschermde soorten of zodra de ontwikkelingen in het terrein daartoe aanleiding geven;
- het ecologisch werkplan wordt bijgesteld door een terzake kundig ecooloog;
- het aangepaste ecologisch werkplan wordt vastgesteld door de initiatiefnemer.

## **5.4      Stap 4: Aanvragen aanvullende ontheffingen (indien aan de orde)**

Zodra uit de periodieke monitoring blijkt dat er zich op de ontgrondingslocatie strikt beschermde “tabel 3-soorten” hebben weten te vestigen, wordt voor deze soorten een ontheffing annex artikel 75 van de Flora- en faunawet aangevraagd:

- in de ontheffingsaanvraag wordt specifiek aangegeven welke maatregelen in het ecologisch werkplan zijn opgenomen om schade aan de betreffende strikt beschermde soorten te vermijden dan wel te beperken;
- in de ontheffingsaanvraag wordt specifiek aangegeven welke schade de betreffende strikt beschermde soorten, ondanks de voorzorgsmaatregelen, kunnen ondervinden;

---

<sup>4</sup> Zie hoofdstuk 7 voor wat begrepen wordt onder een “terzake deskundig ecooloog”.

- in de ontheffingsaanvraag dient een belangenonderbouwing opgenomen te worden;
- in de ontheffingsaanvraag dient gemotiveerd te worden dat geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de betreffende soort en er geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- de betreffende ontheffing annex artikel 75 van de Flora- en faunawet dient te zijn verleend voordat de schadeveroorzakende werkzaamheden ter plaatse van het voorkomen van de betreffende soorten uitgevoerd mogen worden;
- voorschriften die door het bevoegd gezag in de ontheffingsbeschikking worden opgenomen, worden overgenomen in het ecologisch werkplan (stap 3).

## **5.5      Stap 5: Aanvullende maatregelen bij onvoorziene omstandigheden**

Indien zich onverwachte omstandigheden of calamiteiten voordoen waarin het ecologisch werkplan nog niet voorziet, neemt de verantwoordelijke projectleider alle noodzakelijke maatregelen die nodig zijn om schade te voorkomen:

- zodra uit de periodieke monitoring of uit andere bronnen blijkt dat er zich op de ontgrondingslocatie strikt beschermde “tabel 3-soorten” hebben weten te vestigen, worden per direct aanvullende maatregelen genomen waarmee directe schade en verstoring (artikel 11) adequaat worden voorkomen;
- bij onzekerheid over de doeltreffendheid van de te nemen aanvullende maatregelen worden de schadeveroorzakende werkzaamheden in de nabij omgeving van de betreffende “tabel 3-soorten” stilgelegd;
- bij het opstellen van het pakket aanvullende maatregelen wordt een terzake kundig ecooloog betrokken;
- de genomen aanvullende maatregelen worden overgenomen in het ecologisch werkplan (stap 3);
- voor de betreffende nieuw gevestigde strikt beschermde “tabel 3-soorten” wordt een ontheffing annex artikel 75 van de Flora- en faunawet aangevraagd (stap 4).



## 6 Matrix voorzorgsmaatregelen

In de matrix voorzorgsmaatregelen is een groslijst van maatregelen opgenomen om schade aan beschermde soorten te voorkomen.

Voor elk afzonderlijke ontgronding dient een projectspecifiek ecologisch werkplan samengesteld te worden uit maatregelen die minstens gelijkwaardig zijn aan de maatregelen zoals opgenomen in deze matrix voorzorgsmaatregelen.

In de matrix zijn maatregelen opgenomen ter voorkoming van schade aan vooraf reeds aanwezige en aan nieuw te vestigen van soorten.

De matrix is opgenomen in de bijlage 1 van deze gedragscode.

### **Natuurkalender ter indicatie**

In de matrix zijn perioden aangegeven waarin bepaalde voorzorgsmaatregelen aan de orde kunnen zijn. Deze perioden zijn gebaseerd op de natuurkalenders zoals opgesteld door het ministerie (zie [www.rvo.nl](http://www.rvo.nl)). Deze aangegeven perioden dienen ter indicatie en staan niet vast. De perioden moeten worden beschouwd als hulpmiddel voor de planning van werkzaamheden.

De actieve perioden van bepaalde soorten zullen per jaar kunnen verschillen, afhankelijk van de ontwikkeling van temperatuur en klimaat. Daarnaast treden er duidelijke verschillen op tussen Noord-Nederland en Zuid-Nederland.

Ook voor het broedseizoen van vogels hanteert kan de Flora- en faunawet géén standaardperiode. Van belang is of een broedgeval aan de orde is, ongeacht de tijd van het jaar.

### **Vaste verblijfplaatsen hele jaar door beschermd**

In de matrix zijn voorzorgsmaatregelen opgenomen ter voorkoming van schade aan vaste voortplantingsplaatsen of holen.

Tot voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen als bedoeld in artikel 11 van de Flora- en faunawet worden essentiële migratieroutes en foerageergebieden die van belang zijn voor de instandhouding van een voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaats van de soort op populatieniveau gerekend. Daarnaast vallen ook tijdelijke, seizoensgebonden, verblijfplaatsen (bijvoorbeeld holen of burchten) of standplaatsen die van belang zijn voor de gunstige staat van instandhouding van een soort op populatieniveau of per exemplaar hieronder.





## 7 Organisatie en communicatie

In dit hoofdstuk worden organisatorische en communicatieve afspraken beschreven ten einde een zorgvuldige en professionele toepassing, evaluatie en actualisatie van deze gedragscode zeker te stellen.

### **Uitgangspunten**

De uitvoering van de protocollen moet professioneel en zorgvuldig plaatsvinden.

Daartoe zijn een aantal organisatorische uitgangspunten geformuleerd:

- deze gedragscode geeft alléén recht op vrijstellingen van de Flora- en faunawet voor die ontgrondingsprojecten die aantoonbaar worden uitgevoerd conform de voorliggende gedragscode;
- de initiatiefnemer van een ontgrondingsproject draagt zelf verantwoordelijkheid voor het naleven van de protocollen. De initiatiefnemer kan de verantwoordelijkheid voor het handhaven van de protocollen desgewenst overdragen aan de verantwoordelijke uitvoerende aannemer;
- de werkzaamheden die uit deze gedragscode voortvloeien dienen uitgevoerd te worden door volledig geïnformeerde en afdoende gekwalificeerde medewerkers;
- deze gedragscode is geldig voor 5 jaar. De gedragscode is een 'levend' document dat periodiek zal worden geëvalueerd en geactualiseerd.

### **Werkafspraken**

Om aan deze uitgangspunten te voldoen zijn een zestal werkafspraken opgenomen in deze gedragscode. Voor zover van toepassing op afzonderlijke projecten moeten deze werkafspraken als bindend voorschrift uitgevoerd worden:

1. de gedragscode wordt aantoonbaar nageleefd;
2. aantoonbare overdracht van verantwoordelijkheid;
3. er wordt gewerkt met gekwalificeerde medewerkers en adviseurs;
4. alle betrokkenen worden adequaat geïnformeerd;
5. afwijkingen van de gedragscode worden gemotiveerd én gedocumenteerd;
6. de gedragscode wordt periodiek geactualiseerd.

#### **7.1 Werkafpraak 1: De gedragscode wordt aantoonbaar nageleefd**

Deze gedragscode geeft alléén recht op vrijstellingen van de Flora- en faunawet voor die ontgrondingsprojecten die aantoonbaar worden uitgevoerd conform de voorliggende gedragscode:

- de initiatiefnemer legt een dossier aan waarin alle voor deze gedragscode relevante documenten worden gebundeld. In dit dossier worden tenminste opgenomen: het rapport van het inventariserend natuuronderzoek, de rapporten van de periodieke monitoring, de checklist beschermde soorten en het ecologisch werkplan;
- de initiatiefnemer wijst een verantwoordelijk projectleider aan die toeziet op een adequate uitvoering van het ecologisch werkplan;
- de verantwoordelijk projectleider legt de voortgang van de genomen maatregelen vast in het dossier, met name indien zich onvoorziene omstandigheden voordoen.

## **7.2 Werkafspraken 2: Aantoonbare overdracht van verantwoordelijkheid**

Indien de initiatiefnemer de verantwoordelijkheid voor het uitvoeren van de protocollen desgewenst overdraagt aan een andere partij (bijvoorbeeld de uitvoerende aannemer) dan dienen de afspraken daarover eenduidig en terugvindbaar te worden vastgelegd.

## **7.3 Werkafspraken 3: Inzet gekwalificeerde medewerkers en adviseurs**

De werkzaamheden die uit de protocollen voortvloeien worden uitgevoerd door daartoe gekwalificeerde medewerkers en/of externe adviseurs:

- het inventariserend natuurwaarden-onderzoek en de periodieke monitoring worden uitgevoerd door een ter zake kundig ecooloog middels algemeen als doeltreffend aanvaarde en op de betreffende soorten gerichte methoden van inventariseren;
- de checklist beschermde soorten en het ecologisch werkplan worden opgesteld door een ter zake kundig ecooloog;
- de maatregelen die het ecologisch werkplan voorschrijft worden, tenzij het protocol anders bepaalt, uitgevoerd door een terzake kundige medewerker die bewezen vaardigheid bezit om de aanwezigheid van de betreffende beschermde soorten te herkennen.

### **Een ter zake kundig ecooloog**

Het Ministerie van Economische Zaken verstaat onder een deskundige een persoon die voor de situatie en soorten ten aanzien waarvan hij of zij gevraagd is te adviseren en/of te begeleiden, aantoonbare ervaring en kennis heeft op het gebied van soortspecifieke ecologie. De ervaring en kennis dient te zijn opgedaan doordat de deskundige:

- op HBO-, dan wel universitair niveau een opleiding heeft genoten met als zwaartepunt (Nederlandse) ecologie; en/of
- op MBO niveau een opleiding heeft afgerond met als zwaartepunt de Flora- en faunawet, soortenherkenning en zorgvuldig handelen ten opzichte van die soorten; en/of
- als ecooloog werkzaam is voor een ecologisch adviesbureau, zoals bijvoorbeeld een bureau welke is aangesloten bij het Netwerk Groene Bureaus; en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenbescherming en is aangesloten bij en werkzaam voor de daarvoor in Nederland bestaande organisaties (zoals bijvoorbeeld Zoogdierverseniging, RAVON, Stichting Das en Boom, Vogelbescherming Nederland, De Vlinderstichting, Natuurhistorisch Genootschap, KNNV, NJN, IVN, EIS Nederland, FLORON, SOVON, STONE, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, De Landschappen en Stichting Beheer Natuur en Landelijk gebied) en/of
- zich aantoonbaar actief inzet op het gebied van de soortenmonitoring en/of -bescherming.

#### **7.4 Werkafspraken 4: Alle betrokkenen worden adequaat geïnformeerd**

Alle betrokken medewerkers, in te huren aannemers en hun personeel dienen tijdig en adequaat geïnformeerd te zijn én te blijven:

- de checklist beschermde soorten en het ecologisch werkplan dienen beschikbaar te zijn voor de betrokken medewerkers, in te huren aannemers en hun personeel;
- de verantwoordelijke projectleider dient bekend te zijn met de inhoud van deze gedragscode en de projectrelevante documenten die daaruit voortvloeien;
- de verantwoordelijke projectleider draagt er zorg voor dat de in te schakelen aannemers tijdig en adequaat geïnformeerd worden;
- de verantwoordelijke projectleider draagt er zorg voor dat de te nemen voorzorgsmaatregelen besproken worden met alle bij de uitvoering betrokken personen.

#### **7.5 Werkafspraken 5: Afwijkingen motiveren én documenteren**

Afwijking van een in de gedragscode beschreven gedragsregel is mogelijk wanneer wordt voldaan aan de volgende voorwaarden:

- in het ecologisch werkplan dient overtuigend te worden gemotiveerd waarom het in dit concrete geval niet mogelijk is, of, gelet op de negatieve effecten voor de betreffende soort, niet wenselijk is te handelen volgens de in de gedragscode beschreven gedragsregel;
- in het ecologisch werkplan dient overtuigend te worden gemotiveerd dat de gekozen alternatieve werkwijze voor de betreffende soort minimaal hetzelfde effect heeft als de in de gedragscode beschreven gedragsregel, dan wel een gunstiger effect heeft;
- de afwijking dient door een ecologisch ter zake kundige gemotiveerd te worden verantwoord;
- deze gedocumenteerde motivatie dient te allen tijde beschikbaar te zijn ten behoeve van het toezicht op de naleving van de wet. Op verzoek van handhavende instanties dient hier onverwijld inzage in te worden gegeven dan wel een afschrift van te worden verstrekt.

Indien niet aan de hiervoor vermelde voorwaarden is voldaan, dient op grond van artikel 75 van de Flora- en faunawet een ontheffing te worden aangevraagd.

#### **7.6 Werkafspraken 6: Deze gedragscode wordt periodiek geactualiseerd**

Deze gedragscode geldt in principe voor 5 jaar. Dat neemt niet weg dat deze gedragscode een 'levend' document is dat periodiek dient te worden geëvalueerd en geactualiseerd:

- onder regie van FODI wordt deze gedragscode tenminste ieder vijfde jaar geëvalueerd op effectiviteit en uitvoerbaarheid. Zo nodig wordt de gedragscode aangepast;
- indien wijzigingen in wet- en regelgeving daartoe aanleiding vormen zorgt FODI voor tijdige actualisering van deze gedragscode.

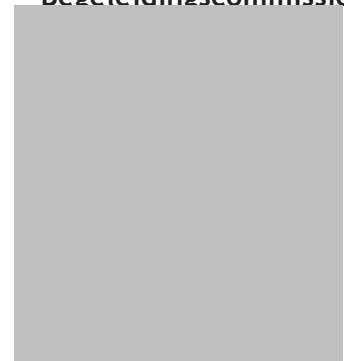


# Colofon


## Samenstelling

  
 Ecologie en Ontwikkeling  
Oijen

## Begeleidingscommissie 1<sup>e</sup> versie, juni 2009

 Lieben Minerals  
Calduran Kalkzandsteen B.V.  
Grondexploitatiebedrijf Netterden v.o.f.  
Cascade, Vereniging van zand- en grindproducenten  
Ankerpoort N.V.  
Wienerberger B.V.  
SIGHT ruimte en milieu/secretaris FODI  
Van Nieuwpoort B.V./ voorzitter FODI  
Dekker Van de Kamp

## Begeleiding 2<sup>e</sup> versie, maart 2016

  
Cascade, Vereniging van zand- en grindproducenten / secretaris FODI



# **Bijlage 1      Maatregelenmatrix Gedragscode Zorgvuldig Winnen**





## Bijlage 2 Soortentabellen

Tabel 1 Beschermde soorten waarvoor een algehele vrijstelling geldt volgens AMvB artikel 75 van de Flora- en faunawet.

Soortgroep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Zoogdieren	Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>
Zoogdieren	Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>
Zoogdieren	Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>
Zoogdieren	Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
Zoogdieren	Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>
Zoogdieren	Egel	<i>Erinaceus europaeus</i>
Zoogdieren	Gewone bosspitsmuis	<i>Sorex araneus</i>
Zoogdieren	Haas	<i>Lepus europeus</i>
Zoogdieren	Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>
Zoogdieren	Huisspitsmuis	<i>Crocidura russula</i>
Zoogdieren	Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Zoogdieren	Mol	<i>Talpa europea</i>
Zoogdieren	Ondergrondse woelmuis	<i>Pitymys subterraneus</i>
Zoogdieren	Ree	<i>Capreolus capreolus</i>
Zoogdieren	Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>
Zoogdieren	Tweekleurige bosspitsmuis	<i>Sorex coronatus</i>
Zoogdieren	Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>
Zoogdieren	Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Zoogdieren	Wezel	<i>Mustela nivalis</i>
Zoogdieren	Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>
Reptielen en amfibieën	Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>
Reptielen en amfibieën	Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>
Reptielen en amfibieën	Bastaardkikker	<i>Rana esculenta</i>
Reptielen en amfibieën	Kleine watersalamander	<i>Lissotriton vulgaris</i>
Reptielen en amfibieën	Meerkikker	<i>Rana ridibunda</i>
Vissen	Paling (Europese aal)	<i>Anguilla anguilla</i>
Mieren	Behaarde rode bosmier	<i>Formica rufa</i>
Mieren	Kale rode bosmier	<i>Formica polyctena</i>
Mieren	Stronkmier	<i>Formica truncorum</i>
Mieren	Zwartrugbosmier	<i>Formica pratensis</i>
Slakken	Wijngaardslak	<i>Helix pomatia</i>
Vaatplanten	Aardaker	<i>Lathyrus tuberosus</i>
Vaatplanten	Akkerklokje	<i>Campanula rapunculoides</i>
Vaatplanten	Brede wespenorchis	<i>Epipactis helleborine</i>
Vaatplanten	Breed klokje	<i>Campanula latifolia</i>
Vaatplanten	Gewone dotterbloem	<i>Caltha palustris palustris</i>
Vaatplanten	Gewone vogelmelk	<i>Ornithogalum umbellatum</i>
Vaatplanten	Grasklokje	<i>Campanula rotundifolia</i>
Vaatplanten	Grote kaardenbol	<i>Dipsacus fullonum</i>
Vaatplanten	Kleine maagdenpalm	<i>Vinca minor</i>
Vaatplanten	Knikkende vogelmelk	<i>Ornithogalum nutans</i>
Vaatplanten	Koningsvaren	<i>Osmunda regalis</i>
Vaatplanten	Slanke sleutelbloem	<i>Primula elatior</i>
Vaatplanten	Zwanebloem	<i>Butomus umbellatus</i>

**Tabel 2** Beschermde soorten waarvoor een vrijstelling geldt op basis van een goedgekeurde gedragscode

Soortgroep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Vaatplanten	Aangebrande orchis	Neotinea ustulata
Vaatplanten	Aapjesorchis	Orchis simia
Vaatplanten	Beenbreek	Narthecium ossifragum
Vaatplanten	Bergklokje	Campanula rhomboidalis
Vaatplanten	Bergnachtsorchis	Platanthera montana
Vaatplanten	Bijenorchis	Ophrys apifera
Vaatplanten	Blaasvaren	Cystopteris fragilis
Vaatplanten	Blauwe zeedistel	Eryngium maritimum
Vaatplanten	Bleek bosvogeltje	Cephalanthera damasonium
Vaatplanten	Bokkenorchis	Himantoglossum hircinum
Vaatplanten	Bosorchis	Dactylorhiza fuchsii
Vaatplanten	Brede orchis	Dactylorhiza majalis ssp. majalis
Vaatplanten	Bruinrode wespenorchis	Epipactis atrorubens
Vaatplanten	Daslook	Allium ursinum
Vaatplanten	Dennenorchis	Goodyera repens
Vaatplanten	Duitse gentiaan	Gentianella germanica
Vaatplanten	Franjegentiaan	Gentianella ciliata
Vaatplanten	Geelgroene wespenorchis	Epipactis muelleri
Vaatplanten	Gele helmblom	Pseudofumaria lutea
Vaatplanten	Gevlekte orchis	Dactylorhiza maculata [s s]
Vaatplanten	Groene nachtorchis	Coeloglossum viride
Vaatplanten	Groensteel	Asplenium viride
Vaatplanten	Grote keverorchis	Neottia ovata (
Vaatplanten	Grote muggenorchis	Gymnadenia conopsea
Vaatplanten	Gulden sleutelbloem	Primula veris
Vaatplanten	Harlekijn	Anacamptis morio
Vaatplanten	Herfstschroeforchis	Spiranthes spiralis
Vaatplanten	Herfsttijloos	Colchicum autumnale
Vaatplanten	Hondskruid	Anacamptis pyramidalis
Vaatplanten	Honingorchis	Herminium monorchis
Vaatplanten	Jeneverbes	Juniperus communis
Vaatplanten	Klein glaskruid	Parietaria judaica
Vaatplanten	Kleine keverorchis	Neottia cordata
Vaatplanten	Kleine zonnedauw	Drosera intermedia
Vaatplanten	Klokjesgentiaan	Gentiana pneumonanthe
Vaatplanten	Kluwenklokje	Campanula glomerata
Vaatplanten	Koraalwortel	Corallorhiza trifida
Vaatplanten	Kruisbladgentiaan	Gentiana cruciata
Vaatplanten	Lange ereprijs	Veronica longifolia
Vaatplanten	Lange zonnedauw	Drosera longifolia
Vaatplanten	Mannetjesorchis	Orchis mascula
Vaatplanten	Maretak	Viscum album
Vaatplanten	Moeraswespenorchis	Epipactis palustris
Vaatplanten	Muurbloem	Erysimum cheiri
Vaatplanten	Parnassia	Parnassia palustris
Vaatplanten	Pijlscheeffelk	Arabis hirsuta ssp. sagittata
Vaatplanten	Poppenorchis	Orchis anthropophora
Vaatplanten	Prachtklokje	Campanula persicifolia
Vaatplanten	Purperorchis	Orchis purpurea
Vaatplanten	Rapunzelklokje	Campanula rapunculus
Vaatplanten	Rechte driehoeksvaren	Gymnocarpium robertianum
Vaatplanten	Rietorchis	Dactylorhiza majalis ssp. praetermissa
Vaatplanten	Ronde zonnedauw	Drosera rotundifolia
Vaatplanten	Rood bosvogeltje	Cephalanthera rubra
Vaatplanten	Ruig klokje	Campanula trachelium
Vaatplanten	Schubvaren	Ceterach officinarum
Vaatplanten	Slanke gentiaan	Gentianella amarella
Vaatplanten	Soldaatje	Orchis militaris
Vaatplanten	Spaanse ruiter	Cirsium dissectum
Vaatplanten	Spindotterbloem	Caltha palustris ssp. araneosa
Vaatplanten	Steenanjer	Dianthus deltoides
Vaatplanten	Steenbreekvaren	Asplenium trichomanes
Vaatplanten	Stengelloze sleutelbloem	Primula vulgaris

Soortgroep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Vaatplanten	Stengelomvattend havikskruid	<i>Hieracium amplexicaule</i>
Vaatplanten	Stijf hardgras	<i>Catapodium rigidum</i>
Vaatplanten	Tongvaren	<i>Asplenium scolopendrium</i>
Vaatplanten	Valkruid	<i>Arnica montana</i>
Vaatplanten	Veenmosorchis	<i>Hammarbya paludosa</i>
Vaatplanten	Veldgentiaan	<i>Gentianella campestris</i>
Vaatplanten	Veldsalie	<i>Salvia pratensis</i>
Vaatplanten	Vleeskleurige orchis	<i>Dactylorhiza incarnata</i>
Vaatplanten	Vliegenorchis	<i>Ophrys insectifera</i>
Vaatplanten	Vogelnestje	<i>Neottia nidus-avis</i>
Vaatplanten	Voorjaarsadonis	<i>Adonis vernalis</i>
Vaatplanten	Wantsenorchis	<i>Anacamptis coriophora</i>
Vaatplanten	Waterdrieblad	<i>Menyanthes trifoliata</i>
Vaatplanten	Weideklokje	<i>Campanula patula</i>
Vaatplanten	Welriekende nachtorchis	<i>Platanthera bifolia</i>
Vaatplanten	Wilde gagel	<i>Myrica gale</i>
Vaatplanten	Wilde kievitsbloem	<i>Fritillaria meleagris</i>
Vaatplanten	Wilde marjolein	<i>Origanum vulgare</i>
Vaatplanten	Wit bosvogeltje	<i>Cephalanthera longifolia</i>
Vaatplanten	Witte muggenorchis	<i>Pseudorchis albida</i>
Vaatplanten	Zinkviooltje	<i>Viola lutea ssp. calaminaria</i>
Vaatplanten	Zomeradonis	<i>Adonis aestivalis</i>
Vaatplanten	Zomerklokje	<i>Leucojum aestivum</i>
Vaatplanten	Zwartsteel	<i>Asplenium adiantum-nigrum</i>
Dagvlinders	Moerasparelmoervlinder	<i>Euphydryas aurinia ssp. aurinia</i>
Dagvlinders	Vals heideblauwtje	<i>Plebeius idas ssp. idas</i>
Kevers	Vliegend hert	<i>Lucanus cervus</i>
Kreeften	Rivierkreeft	<i>Astacus astacus</i>
Zoetwatervissen	Beekdonderpad	<i>Cottus rhenanus</i>
Zoetwatervissen	Kleine modderkruiper	<i>Cobitis taenia</i>
Zoetwatervissen	Rivierdonderpad	<i>Cottus perifretum</i>
Amfibieën	Alpenwatersalamander	<i>Mesotriton alpestris</i>
Reptielen	Levendbarende hagedis	<i>Zootoca vivipara</i>
Zeevissen	Adderzeenaald	<i>Entelurus aequoreus</i>
Zeevissen	Baillon's lipvis	<i>Crenilabrus bailloui</i>
Zeevissen	Blauwe haai	<i>Prionace glauca</i>
Zeevissen	Blauwkeeltje	<i>Helicolenus dactylopterus</i>
Zeevissen	Blonde rog	<i>Raja brachyura</i>
Zeevissen	Bokvis	<i>Boops boops</i>
Zeevissen	Botervis	<i>Pholis gunnulus</i>
Zeevissen	Braam	<i>Brama brama</i>
Zeevissen	Brakwatergrondel	<i>Pomatoschistus microps</i>
Zeevissen	Dikkopje	<i>Pomatoschistus minutus</i>
Zeevissen	Dikrugtong	<i>Microchirus variegatus</i>
Zeevissen	Driedradige meun	<i>Gaidropsurus vulgaris</i>
Zeevissen	Dwergbolk	<i>Trisopterus minutus</i>
Zeevissen	Dwergbot	<i>Phrynorhombus norvegicus</i>
Zeevissen	Engelse poon	<i>Aspitrigla cuculus</i>
Zeevissen	Evervis	<i>Capros aper</i>
Zeevissen	Franse tong	<i>Solea lascaris</i>
Zeevissen	Gaffelmakreel	<i>Trachinotus ovatus</i>
Zeevissen	Gehoornde slijmvis	<i>Parablennius gattorugine</i>
Zeevissen	Gemarmerde sidderrog	<i>Torpedo marmorata</i>
Zeevissen	Gestreepte bokvis	<i>Sarpa salpa</i>
Zeevissen	Gestreepte lipvis	<i>Labrus bimaculatus</i>
Zeevissen	Gestreepte poon	<i>Trigloporus lastoviza</i>
Zeevissen	Gevlekte gladde haai	<i>Mustelus asterias</i>
Zeevissen	Gevlekte griet	<i>Zeugopterus punctatus</i>
Zeevissen	Gevlekte lipvis	<i>Labrus bergylta</i>
Zeevissen	Gevlekte pitvis	<i>Callionymus maculatus</i>
Zeevissen	Glasgrondel	<i>Aphia minuta</i>
Zeevissen	Golfrog	<i>Raja undulata</i>
Zeevissen	Goudharder	<i>Liza aurata</i>
Zeevissen	Groene zeedonderpad	<i>Taurulus bubalis</i>
Zeevissen	Groenlandse haai	<i>Somniosus microcephalus</i>
Zeevissen	Grote koomaarvis	<i>Atherina presbyter</i>
Zeevissen	Grote zeenaald	<i>Syngnathus acus</i>
Zeevissen	Harnasmannetje	<i>Agonus cataphractus</i>

Soortgroep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Zeevissen	Hondshaai	Scyliorhinus canicula
Zeevissen	IJslandse bandvis	Lumpenus lampretaeformis
Zeevissen	Kathai	Scyliorhinus stellaris
Zeevissen	Kleine pieterman	Echiichthys vipera
Zeevissen	Kleine roodbaars	Sebastes viviparus
Zeevissen	Kleine slakdolf	Liparis montagui
Zeevissen	Kleine wormzeenaald	Nerophis lumbriciformis
Zeevissen	Kleine zeenaald	Syngnathus rostellatus
Zeevissen	Kleine zilversmelt	Argentina sphyraena
Zeevissen	Kleinoogrog	Raja microocellata
Zeevissen	Kleurige grondel	Pomatoschistus pictus
Zeevissen	Kliplipvis	Ctenolabrus rupestris
Zeevissen	Koekoeksrog	Raja naevus
Zeevissen	Kristalgrondel	Crystallogobius linearis
Zeevissen	Lichtend sprotje	Maurolicus muelleri
Zeevissen	Lozano's grondel	Pomatoschistus lozanoi
Zeevissen	Maanvis	Mola mola
Zeevissen	Makreelgeep	Scomberesox saurus
Zeevissen	Murray's zeedonderpad	Triglops murrayi
Zeevissen	Noorse grondel	Pomatoschistus norvegicus
Zeevissen	Noorse meun	Ciliata septentrionalis
Zeevissen	Ombervis	Argyrosomus regius
Zeevissen	Paganelgrondel	Gobius paganellus
Zeevissen	Parelvis	Echiodon drummondi
Zeevissen	Pitvis	Callionymus lyra
Zeevissen	Rasterpitvis	Callionymus reticulatus
Zeevissen	Reuzenhaai	Cetorhinus maximus
Zeevissen	Rode zeebrasem	Pagellus bogaraveo
Zeevissen	Schorpioengrondel	Lebetus scorpioides
Zeevissen	Schurftvis	Arnoglossus laterna
Zeevissen	Sidderrog	Torpedo nobiliana
Zeevissen	Slakdolf	Liparis liparis
Zeevissen	Slijmprik	Myxine glutinosa
Zeevissen	Snipvis	Macroramphosus solopax
Zeevissen	Spaanse makreel	Scomber japonicus
Zeevissen	Spaanse zeebrasem	Pagellus acarne
Zeevissen	Sterrog	Raja radiata
Zeevissen	Trekkervis	Balistes carolinensis
Zeevissen	Trompetterzeenaald	Syngnathus typhle
Zeevissen	Vierdradige meun	Rhinonemus cimbrius
Zeevissen	Vorskwab	Raniceps raninus
Zeevissen	Zee-engel	Squatina squatina
Zeevissen	Zeepaardje	Hippocampus ramulosus
Zeevissen	Zeestekelbaars	Spinachia spinachia
Zeevissen	Zuignapvis	Diplecogaster bimaculata
Zeevissen	Zwaardvis	Xiphias gladius
Zeevissen	Zwarte grondel	Gobius niger
Zeevissen	Zwarte haai	Dalatias licha
Zeevissen	Zwarte vis	Centrolophus niger
Zeevissen	Zwartooglipvis	Symphodus melops
Landzoogdieren	Damhert	Dama dama
Landzoogdieren	Edelhert	Cervus elaphus
Landzoogdieren	Eekhoorn	Sciurus vulgaris
Landzoogdieren	Grote bosmuis	Apodemus flavicollis
Landzoogdieren	Steenmarter	Martes foina
Landzoogdieren	Wild zwijn	Sus scrofa
Zeezoogdieren	Grijze zeehond	Halichoerus grypus
Zeezoogdieren	Klapmuts	Cystophora cristata
zeezoogdieren	Ringelrob	Phoca hispida
Zeezoogdieren	Walrus	Odobenus rosmarus
Zeezoogdieren	Zadelrob	Phoca groenlandica



**Tabel 3** Strikte beschermde soorten waarvoor geen vrijstelling geldt volgens AMvB artikel 75 van de Flora- en faunawet.

Soortgroep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Amfibieën	Vroedmeesterpad	<i>Alytes obstetricans</i>
Amfibieën	Kamsalamander	<i>Triturus cristatus</i>
Amfibieën	Geelbuikvuurpad	<i>Bombina variegata</i>
Amfibieën	Rugstreeppad	<i>Bufo calamita</i>
Amfibieën	Vinpootsalamander	<i>Lissotriton helveticus</i>
Amfibieën	Heikikker	<i>Rana arvalis</i>
Amfibieën	Boomkikker	<i>Hyla arborea</i>
Amfibieën	Vuursalamander	<i>Salamandra salamandra</i>
Reptielen	Muurhagedis	<i>Podarcis muralis</i>
Amfibieën	Knoflookpad	<i>Pelobates fuscus</i>
Amfibieën	Poelkikker	<i>Rana lessonae</i>
Dagvlinders	Iepenpage	<i>Satyrus w-album</i>
Dagvlinders	Bruin dikkopje	<i>Erynnis tages</i>
Dagvlinders	Klaverblauwtje	<i>Polyommatus semiargus</i>
Dagvlinders	Dwergdikkopje	<i>Thymelicus acteon</i>
Dagvlinders	Boszandoog	<i>Lopinga achine</i>
Dagvlinders	Donker pimpernelblauwtje	<i>Maculinea nausithous</i>
Dagvlinders	Dwerdblauwtje	<i>Cupido minimus</i>
Dagvlinders	Grote vuurvinder	<i>Lycaena dispar</i>
Dagvlinders	Tijmblauwtje	<i>Maculinea arion</i>
Dagvlinders	Zilverstreephooibeestje	<i>Coenonympha hero</i>
Dagvlinders	Apollovlinder	<i>Parnassius apollo</i>
Dagvlinders	Pimpernelblauwtje	<i>Maculinea teleius</i>
Dagvlinders	Heideblauwtje	<i>Plebeius argus</i>
Dagvlinders	Rouwmantel	<i>Nymphalis antiopa</i>
Dagvlinders	Purperstreeparmoervlinder	<i>Brenthis ino</i>
Dagvlinders	Grote ijsvogelvlinder	<i>Limenitis populi</i>
Dagvlinders	Kalkgraslanddikkopje	<i>Spialia sertorius</i>
Dagvlinders	Rode vuurvinder	<i>Lycaena hippothoe</i>
Dagvlinders	Zilvervlek	<i>Boloria euphrosyne</i>
Dagvlinders	Groot geaderd witje	<i>Aporia crataegi</i>
Dagvlinders	Tweekleurig hooibeestje	<i>Coenonympha arcania</i>
Dagvlinders	Veenbesparelmoervlinder	<i>Boloria aquilonaris</i>
Dagvlinders	Woudparelmoervlinder	<i>Melitaea diamina</i>
Dagvlinders	Keizersmantel	<i>Argynnis paphia</i>
Dagvlinders	Veenhooibeestje	<i>Coenonympha tullia</i>
Dagvlinders	Veldparelmoervlinder	<i>Melitaea cinxia</i>
Kevers	Heldenbok	<i>Cerambyx cerdo</i>
Kevers	Vermiljoenkever	<i>Cucujus cinnaberinus</i>
Kevers	Gestreepte waterroofkever	<i>Graphoderus bilineatus</i>
Kevers	Juchtleerkever	<i>Osmoderma eremita</i>
Kevers	Brede geelrandwaterroofkever	<i>Dytiscus latissimus</i>
Landzoogdieren	Noordse woelmuis	<i>Microtus oeconomus ssp arenicola</i>
Landzoogdieren	Waterspitsmuis	<i>Neomys fodiens</i>
Landzoogdieren	Boommarter	<i>Martes martes</i>
Landzoogdieren	Bever	<i>Castor fiber</i>
Landzoogdieren	Wilde kat	<i>Felis silvestris</i>
Landzoogdieren	Watervleermuis	<i>Myotis daubentonii</i>
Landzoogdieren	Lynx	<i>Lynx lynx</i>
Landzoogdieren	Das	<i>Meles meles</i>
Landzoogdieren	Otter	<i>Lutra lutra</i>
Landzoogdieren	Eikelmuis	<i>Eliomys quercinus</i>
Landzoogdieren	Hazelmuis	<i>Muscardinus avellanarius</i>
Landzoogdieren	Wolf	<i>Canis lupus</i>
Landzoogdieren	Hamster	<i>Cricetus cricetus</i>
Libellen	Oostelijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia albifrons</i>
Libellen	Rivierrombout	<i>Gomphus flavipes</i>
Libellen	Groene glazenmaker	<i>Aeshna viridis</i>
Libellen	Sierlijke witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia caudalis</i>
Libellen	Gaffellibel	<i>Ophiogomphus cecilia</i>
Libellen	Noordse winterjuffer	<i>Sympecma annulata</i>
Libellen	Bronslibel	<i>Oxygastra curtisii</i>
Libellen	Gevlekte witsnuitlibel	<i>Leucorrhinia pectoralis</i>
Nachtvlinders	Teunisbloempijlstaart	<i>Proserpinus proserpina</i>

Soortgroep	Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam
Reptielen	Adder	<i>Vipera berus ssp. berus</i>
Reptielen	Soepschildpad	<i>Chelonia mydas</i>
Reptielen	Ringslang	<i>Natrix natrix</i>
Reptielen	Zandhagedis	<i>Lacerta agilis</i>
Reptielen	Dikkopschildpad	<i>Caretta caretta</i>
Reptielen	Gladde slang	<i>Coronella austriaca</i>
Reptielen	Lederschildpad	<i>Dermochelys coriacea</i>
Reptielen	Hazelworm	<i>Anguis fragilis</i>
Reptielen	Kemp's zeeschildpad	<i>Lepidochelys kempii</i>
Vaatplanten	Kruipend moerasscherm	<i>Apium repens</i>
Vaatplanten	Zomerschroeforchis	<i>Spiranthes aestivalis</i>
Vaatplanten	Groot zeegras	<i>Zostera marina</i>
Vaatplanten	Drijvende waterweegbree	<i>Luronium natans</i>
Vaatplanten	Groenknolorchis	<i>Liparis loeselii</i>
Vissen	Elrits	<i>Phoxinus phoxinus</i>
Vissen	Bittervoorn	<i>Rhodeus amarus</i>
Vissen	Steur	<i>Acipenser sturio</i>
Vissen	Beekprik	<i>Lampetra planeri</i>
Vissen	Gestippelde alver	<i>Alburnoides bipunctatus</i>
Vissen	Grote modderkruiper	<i>Misgurnus fossilis</i>
Vleermuizen	Laatvlieger	<i>Eptesicus serotinus</i>
Vleermuizen	Tweekleurige vleermuis	<i>Vespertilio murinus</i>
Vleermuizen	Kleine dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pygmaeus</i>
Vleermuizen	Ruige dwergvleermuis	<i>Pipistrellus nathusii</i>
Vleermuizen	Vale vleermuis	<i>Myotis myotis</i>
Vleermuizen	Bechsteins vleermuis	<i>Myotis bechsteinii</i>
Vleermuizen	Brandts vleermuis	<i>Myotis brandtii</i>
Vleermuizen	Bosvleermuis	<i>Nyctalus leisleri</i>
Vleermuizen	Mopsvleermuis	<i>Barbastella barbastellus</i>
Vleermuizen	Franjestaart	<i>Myotis nattereri</i>
Vleermuizen	Grote rosse vleermuis	<i>Nyctalus lasiopterus</i>
Vleermuizen	Gewone baardvleermuis	<i>Myotis mystacinus</i>
Vleermuizen	Kleine hoefijzerneus	<i>Rhinolophus hipposideros</i>
Vleermuizen	Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>
Vleermuizen	Gewone grootoorvleermuis	<i>Plecotus auritus</i>
Vleermuizen	Grijze grootoorvleermuis	<i>Plecotus austriacus</i>
Vleermuizen	Grote hoefijzerneus	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>
Vleermuizen	Ingekorven vleermuis	<i>Myotis emarginatus</i>
Vleermuizen	Meervleermuis	<i>Myotis dasycneme</i>
Vleermuizen	Rosse vleermuis	<i>Nyctalus noctula</i>
Vleermuizen	Noordse vleermuis	<i>Eptesicus nilsoni</i>
Weekdieren	Platte schijfhoren	<i>Anisus vorticulus</i>
Weekdieren	Bataafse stroommossel	<i>Unio crassus</i>
Zeezoogdieren	Gewone vinvis	<i>Balaenoptera physalus</i>
Zeezoogdieren	Gestreepte dolfin	<i>Stenella coeruleoalba</i>
Zeezoogdieren	Witte dolfin	<i>Delphinapterus leucas</i>
Zeezoogdieren	Dwergvinvis	<i>Balaenoptera acutorostrata</i>
Zeezoogdieren	Gewone dolfin	<i>Delphinus delphis</i>
Zeezoogdieren	Dwergpotvis	<i>Kogia breviceps</i>
Zeezoogdieren	Bruinvis	<i>Phocoena phocoena</i>
Zeezoogdieren	Gewone zeehond	<i>Phoca vitulina</i>
Zeezoogdieren	Narwal	<i>Monodon monoceros</i>
Zeezoogdieren	Bultrug	<i>Megaptera novaeangliae</i>
Zeezoogdieren	Gewone spitsdolfijn	<i>Mesoplodon bidens</i>
Zeezoogdieren	Hille	<i>Hyperoodon ampullatus</i>
Zeezoogdieren	Orca	<i>Orcinus orca</i>
Zeezoogdieren	Witsnuitdolfijn	<i>Lagenorhynchus albirostris</i>
Zeezoogdieren	Kleine zwaardwalvis	<i>Pseudorca crassidens</i>
Zeezoogdieren	Spitsdolfijn van Gray	<i>Mesoplodon grayi</i>
Zeezoogdieren	Potvis	<i>Physeter catodon</i>
Zeezoogdieren	Witflankdolfijn	<i>Lagenorhynchus acutus</i>
Zeezoogdieren	Griend	<i>Globicephala melas</i>
Zeezoogdieren	Grijze dolfin	<i>Grampus griseus</i>
Zeezoogdieren	Tuimelaar	<i>Tursiops truncatus</i>
Zeezoogdieren	Noordse vinvis	<i>Balaenoptera borealis</i>

**Vogels** Nesten van vogelsoorten van categorie 1 t/m 4 zijn jaarrond beschermd, de nesten van soorten in categorie 5 zijn beschermd als er onvoldoende alternatieven zijn.

- 1 Nesten die, behalve gedurende het broedseizoen als nest, buiten het broedseizoen in gebruik zijn als vaste rust- en verblijfplaats.
- 2 Nesten van koloniebroeders die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing of biotoop. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
- 3 Nesten van vogels, zijnde geen koloniebroeders, die elk broedseizoen op dezelfde plaats broeden en die daarin zeer honkvast zijn of afhankelijk van bebouwing. De (fysieke) voorwaarden voor de nestplaats zijn vaak zeer specifiek en limitatief beschikbaar.
- 4 Vogels die jaar in jaar uit gebruik maken van hetzelfde nest en die zelf niet of nauwelijks in staat zijn een nest te bouwen
- 5 Nesten van vogels die weliswaar vaak terugkeren naar de plaats waar zij het jaar daarvoor hebben gebroed of de directe omgeving daarvan, maar die wel over voldoende flexibiliteit beschikken om, als de broedplaats verloren is gegaan, zich elders te vestigen.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Categorie
blauwe reiger	<i>Ardea cinerea</i>	5
boerenzwaluw	<i>Hirundo rustica</i>	5
bonte vliegenvanger	<i>Ficedula hypoleuca</i>	5
boomklever	<i>Sitta europaea</i>	5
boomkruiper	<i>Certhia brachydactyla</i>	5
bosuil	<i>Strix aluco</i>	5
brilduiker	<i>Bucephala clangula</i>	5
draaihals	<i>Jynx torquilla</i>	5
eidereend	<i>Somateria mollissima</i>	5
ekster	<i>Pica pica</i>	5
gekraagde roodstaart	<i>Phoenicurus phoenicurus</i>	5
glanskop	<i>Parus palustris</i>	5
grijskeizerling	<i>Muscicapa striata</i>	5
groene specht	<i>Picus viridis</i>	5
grote bonte specht	<i>Dendrocopos major</i>	5
hop	<i>Upupa epops</i>	5
huiszwaluw	<i>Delichon urbicum</i>	5
ijsvogel	<i>Alcedo atthis</i>	5
kleine bonte specht	<i>Dendrocopos minor</i>	5
kleine vliegenvanger	<i>Ficedula parva</i>	5
koolmees	<i>Parus major</i>	5
kortsnavelboomkruiper	<i>Certhia familiaris macrodactyla</i>	5
oeverzwaluw	<i>Riparia riparia</i>	5
pimpelmees	<i>Parus caeruleus</i>	5
raaf	<i>Corvus corax</i>	5
ruigpootuil	<i>Aegolius funereus</i>	5
spreeuw	<i>Sturnus vulgaris</i>	5
tapuit	<i>Oenanthe oenanthe</i>	5
torenvalk	<i>Falco tinnunculus</i>	5
zeearend	<i>Haliaeetus albicilla</i>	5
zwarte kraai	<i>Corvus corone</i>	5
zwarte mees	<i>Parus ater</i>	5
zwarte roodstaart	<i>Phoenicurus ochruros</i>	5
zwarte specht	<i>Dryocopus martius</i>	5
huismus	<i>Passer domesticus</i>	2
kerkuil	<i>Tyto alba</i>	3
oehoe	<i>Bubo bubo</i>	3
ooievaar	<i>Ciconia ciconia</i>	3
ransuil	<i>Asio otus</i>	4
roek	<i>Corvus frugilegus</i>	2
slechtvalk	<i>Falco peregrinus</i>	3
spierwer	<i>Accipiter nisus</i>	4
steenuil	<i>Athene noctua</i>	1
wespendief	<i>Pernis apivorus</i>	4
zwarte wouw	<i>Milvus migrans</i>	4
boomvalk	<i>Falco subbuteo</i>	4
buizerd	<i>Buteo buteo</i>	4
gierzwaluw	<i>Apus apus</i>	2
grote gele kwikstaart	<i>Motacilla cinerea</i>	3
havik	<i>Accipiter gentilis</i>	4





## Bijlage 3 FODI

Deze gedragscode is ontwikkeld door FODI, Federatie van Oppervlaktedelfstoffen-winnende Industrieën. FODI is de landelijke koepelorganisatie van het Nederlandse zand, grind, klei en kalksteen winnende bedrijfsleven.

Zowel bij het realiseren van ontgroningen als het ontwikkelen van nieuwe projecten heeft het bedrijfsleven te maken met uiteenlopende wet- en regelgeving en beleidsontwikkelingen. FODI volgt deze ontwikkelingen actief. Daarnaast wordt ook het EU-beleid steeds belangrijker als bron van relevante beleidsontwikkelingen.

FODI informeert haar achterban over de inhoud en consequenties van nieuwe regelgeving. Daarnaast wil FODI door het verschaffen van informatie over grondstofwinning en het gebruik van grondstoffen een bijdrage leveren aan een juiste maatschappelijke beeldvorming van de grondstofwinning.

Bij FODI zijn zowel afzonderlijke bedrijven als ook brancheorganisaties aangesloten.

- Sibelco Europe Minerals Plus
- Sibelco Benelux B.V.
- ENCI B.V.
- Delgromij B.V.
- Vereniging Zilverzandproducenten
- Vereniging Nederlands Kalkzandsteenplatform (VНК)
- Vereniging van zand- en grindproducenten (Cascade)